

goede minnaars

Erika Frans

concepttekst

SENSOA
PRAAT OVER SEKS

1. La formation sexuelle des belges	p. 3
1.1. Zoveel boodschappen als meesters	p. 3
1.2. De doos van Pandora	p. 4
2. Ondersteunen van een ontwikkeling	p. 5
2.1. Geslachtelijkheid	p. 5
2.2. Lichamelijkheid en seksualiteit	p. 8
2.3. Intimiteit en relatievaardigheid	p.9
2.4. Aandacht voor seksuele ontwikkeling	p. 10
3. Seksuele cultuur of back to morals	p. 11
3.1. De seksuele moraal der Belgen	p. 11
3.2. Seksuele en reproductieve rechten	p. 12
3.3. Valkuilen van een seksuele moraal	p. 13
3.4. Seksuele moraal en vorming	p. 13
4. Preventie van risico's	p. 15
4.1. Verantwoordelijkheid	p. 15
4.2. Gender als invalshoek	p. 15
4.3. Het relatieperspectief	p. 17
4.4. Interactiecompetentie	p. 18
4.5. Lust en controle	p. 19
4.6. De onmiddellijke context	p. 20
5. Seks als bron van geluk	p. 21
6. Goede minnaars, een geïntegreerd concept	p. 22
7. Bronnen	p. 25

Deze tekst is een product van het Forum Seksuele Vorming, een feitelijk samenwerkingsverband van organisaties uit de welzijns- gezondheids-, onderwijs-, cultuur-, en gelijke kansen sector.

Goede minnaars?

1. La formation sexuelle des Belges

Is seksuele vorming nog nodig? 'Jongeren weten toch alles al...' 'Zet je ze niet aan tot seks?' 'En haalt het allemaal wat uit?' 'Laat dit toch aan de ouders over.' Het zijn reacties die je geregeld moet counteren. Ook vanuit professionele hoek ligt de seksuele vorming regelmatig onder vuur. Daardoor is in Vlaanderen seksuele vorming nog lang geen verworvenheid voor alle jongeren. En daarnaast kan men het maar niet eens worden over wat seksuele vorming moet inhouden.

1.1. Zoveel boodschappen als meesters

Het probleem met seksuele vorming is dat zij veel verschillende meesters heeft gediend. Vroeger diende zij om op te voeden tot zelfbeheersing, en om allerlei gevaren en kwalen, zoals masturbatie, te voorkomen. De vrouwenbeweging gebruikte de voorlichtingsijver om ongewenste zwangerschappen tegen te gaan. De laatste tien jaar diende seksuele vorming dan weer bijna uitsluitend om aids te voorkomen. En recent wil men er seksueel misbruik mee bestrijden. Oude wijn in nieuwe zakken?

Het ene discours wordt door het andere vervangen, en de boodschap wordt aangepast naargelang van de spreker.

Het gevolg van de vele, al dan niet professioneler wordende meesters is dat de boodschappen over seks vol tegenstrijdigheden zitten. Want je kan van liefde nog steeds aids krijgen, bij condoomgebruik toch zwanger worden, en al veilig vrijend misbruikt worden. Hoe zinvol elke aparte invalshoek ook is, een overkoepelend denkconcept ontbreekt tot nu toe.

Zo constateerde men vorig jaar een stijging van het aantal ongewenste zwangerschappen bij jonge meisjes. Dat hing samen met een stijgend condoomgebruik en een dalend pilgebruik. De vraag is of dit een effect is van eenzijdige aidscampagnes, waarin geen aandacht aan de andere risico's besteed wordt. Als men onder invloed van de aidspreventie de seksuele vorming versmalt tot de promotie van het condoomgebruik, geeft men onbewust de boodschap dat dit de enige norm is.

Een ander voorbeeld is te vinden in de discussie over de weerbaarheids-programma's. Vanuit de bekommernis om seksueel geweld te voorkomen, wordt de oorlog der seksen en de preutsheid opnieuw uitgevonden en vergeet men te vertellen dat seks en liefde ook leuk kunnen zijn.

1.2. De doos van Pandora

Bij de verschillende invalshoeken is er een opvallend punt van overeenkomst: seks wordt gepresenteerd als een bron van veel ellende. Nog steeds is spreken over seks pas aanvaardbaar, als daar goede redenen voor zijn. En die zijn er bij aids, soa's, ongewenste zwangerschappen en seksueel misbruik. De inhouden worden dus bepaald door wat we moeten weten om ons die ellende te besparen. Op zich een nobele doelstelling, maar een vervelend neveneffect is dat seks een doos van Pandora is en blijft.

"Seksuele socialisatie is voor veel mensen een hoofdzakelijk negatieve socialisatie geweest, die bestaat uit het weren van seksuele en lichamelijke impulsen uit het sociale contact. Seksuele opvoeding bestaat vooral uit 'pas op' en 'kijk uit'. Seksualiteit en lichamelijke krijgen een apart statuut. Wanneer twee mensen een verhouding met elkaar krijgen, moet het taboe op aanraking en lichamen contact langzaam weer worden afgebroken. Een geleidelijke ontremming, met vallen en opstaan." (Wil Zeegers, De zonnige zijde van seks)

Een tweede element in het voorlichtingsdiscours van de laatste jaren, is dat naast het gevaar van seks meer en meer ook het plezier van seks wordt gepresenteerd.

"Seksualiteit kan te plezierig zijn om er niets meer te doen!" Het risico van onwetendheid is nu ook dat je iets leuk zou kunnen missen. De disciplinerende gaat ook in de richting van een grotere verantwoordelijkheid: je moet je als jongere realiseren dat jouw gedrag op seksueel gebied gevolgen heeft voor jezelf én voor andere mensen.

Dit heeft als gevolg dat seksualiteit een "spannend" en belangrijk onderwerp is voor jongeren.

Naast de gevaar-plezier dimensie, zou de seksuele vorming ook jongeren moeten begeleiden in hun ontwikkeling, op het terrein en het tempo dat ze zelf aangeven. Dit houdt o.a. in dat zij stilstaan bij de waarden en normen die als essentieel gezien worden om in onze maatschappij als een geïntegreerd cultuurwezen te functioneren. Deze aspecten worden echter in de seksuele vorming vaak zeer beperkt belicht.

De bedoeling van het "concept Goede Minnaars" is het integreren van deze verschillende dimensies in één aanpak, die meer aansluit bij de reële belevingswereld van jongeren dan elke aanpak afzonderlijk, en waarbij zowel ouders, leeftijdsgenoten, school, media als deskundigen een belangrijke en elkaar aanvullende rol kunnen spelen.

2. Ondersteunen van een ontwikkeling

Een eerste doel van seksuele vorming heeft te maken met opvoeding: men wil kinderen en jongeren begeleiden in hun ontwikkeling tot een volwassen iemand die in staat is seksualiteit en intimiteit met anderen zinvol te integreren in zijn of haar leven.

Denken over seksualiteit in een ontwikkelingsperspectief heeft een aantal belangrijke voordelen.

- + Eerst en vooral verschuift de focus van de seksualiteit van jongeren naar de gevarieerde betekenis die seks kan hebben in de verschillende levensstadia. Er is dus meer dan één seksualiteit. En ja, je ouders doen het ook.
- + Bovendien is er een verband tussen de boodschappen en ervaringen die je als kind en jongere hebt gehad over lichamelijkeheid en intimiteit, en je seksuele beleving als volwassene. Veel van je seksuele gedrag is terug te voeren op "antecedente factoren", of ervaringen die je tijdens je ontwikkeling hebt doorgemaakt.
- + Het is een ontwikkeling die iedereen moet doormaken, niemand ontsnapt eraan. We hebben op dit vlak een grote voorraad aan verschillende ervaringen, aan gedeelde en gemeenschappelijke belevingen.
- + Uit de studie van de ontwikkeling blijkt ook duidelijk hoe verschillend individuen kunnen zijn in hun ontwikkeling. Er zijn grote verschillen op het gebied van tempo, van leeftijd en geslacht, van cultuur, van oriëntatie... Men moet dus altijd voorzichtig zijn met algemene conclusies.

Als je binnen de seksuele vorming ondersteuning wil geven aan de seksuele ontwikkeling van jongeren, moet je nadenken over welke elementen positief op die ontwikkeling kunnen inwerken. In concreto gaat het om drie taken:

- + het ontwikkelen van de geslachtelijkheid: de biologische sekse, de eigen genderidentiteit en seksuele oriëntatie;
- + het ontwikkelen van een eigen lichamelijkeheid en van een seksuele interactie met anderen;
- + het ontwikkelen van intimiteit en relatievaardigheid.

2.1. De geslachtelijkheid

Bij de ontwikkeling van de geslachtelijkheid zijn volgende elementen van belang.

2.1.1. De biologische sekse:

Op basis van de externe geslachtsdelen kan men bij de meeste baby's vaststellen of ze mannelijk of vrouwelijk zijn. In uitzonderlijke gevallen kunnen de geslachtsdelen ambigu zijn, bijvoorbeeld bij baby's met het androgenitaal syndroom.

2.1.2. De genderidentiteit

De mate waarin men het gevoel heeft man en/of vrouw te zijn, komt meestal overeen met de biologische sekse. Dit sluit niet uit dat men zich ook voor een kleiner of groter deel met de andere gender kan identificeren. De genderidentiteit kan dus mannelijk, vrouwelijk, mannelijk én vrouwelijk, of zowel niet-mannelijk als niet-vrouwelijk zijn. Dit laatste noemt men transgenderisme. Indien een man een vrouwelijke genderidentiteit heeft en onvrede voelt over het eigen lichaam, is hij een transseksueel.

Concepttekst goede minnaars

Recent onderzoek toont aan dat een afgeleide tweedeling tussen mannelijk en vrouwelijk niet bestaat. Een aantal mensen zijn niet onder te brengen in het vakje "man" of "vrouw", ze zitten er ergens tussenin.

De genderrol is de persoonlijke vorm die men aan die genderidentiteit geeft. Hierbij gaat men een eigen invulling geven van zijn rol, op basis van de in de cultuur bestaande stereotiepe sekserollen. Men kan als man met een mannelijke genderidentiteit toch vrouwelijke genderrollen vervullen door het gedrag, de kenmerken, de rolverwachtingen en de sekstereotiepen van de vrouwelijke sekse over te nemen.

Uit onderzoek naar genderrolgedrag in de kindertijd, blijkt dat een aantal verschillen tussen meisjes en jongens steeds terugkomen: verschil in temperament, in hoe men omgaat met frustratie, en in het speelgoed en het spel dat de voorkeur geniet. Waarschijnlijk zijn dit verschillen in aanleg. Andere verschillen zijn veeleer cultureel bepaald, ze zijn het gevolg van een verschil in behandeling door de opvoeders. Zo worden jongens en meisjes voor ander gedrag beloond. Verder zijn er de leeftijdsgenootjes die op bepaalde momenten een invloed hebben op de vorming van de genderrol. Daarbij valt op dat afwijkend genderrolgedrag vaak bestraft wordt, en dat jongens en meisjes de genderrol verschillend invullen.

Ook bij volwassen mannen en vrouwen blijft de wijze waarop men de genderrol invult op het gebied van seksualiteit en relaties, beïnvloed door de traditionele sekserollen. Zo zijn er de verschillen in wat mannen en vrouwen verlangen van een relatie: bij vrouwen staat moederschap bovenaan het lijstje, terwijl bij mannen het vaderschap minder prioritair is. Zo is het romantisch liefdesideaal nog steeds populair bij meisjes, jongens hangen eerder een individualistisch liefdesconcept aan. Op seksueel vlak scoren mannen hoger op seksuele dwangmatigheid en het gevoel de seksuele gevoelens niet de baas te kunnen, terwijl de vrouwen hoger scoren op problematische seks of negatief beleefde seks.

Bij de ontwikkeling van de genderidentiteit en de genderrol lijkt de aanwezigheid van relevante en nabije rolmodellen van groot belang. Kinderen zien vaak hun eigen ouders als rolmodel, maar ook broers en zussen of leeftijdsgenoten kunnen die functie vervullen. In het onderwijs of in instellingen kunnen leerkrachten of opvoeders belangrijk zijn als rolmodel. Het is dan ook geen goede zaak dat kinderen in hun opvoeding uitsluitend met vrouwelijke rolmodellen geconfronteerd worden. Daarom moet men – zowel voor jongens als voor meisjes – erover waken dat er in de personeelsbezetting een zeker evenwicht bestaat tussen mannelijke en vrouwelijke rolmodellen.

Ook moet men zich realiseren dat genderrollen evolueren, en dat ze steeds minder aan de klassieke stereotiepen beantwoorden. Dit impliceert dat men meer individuele vrijheid heeft om die rol vorm te geven, maar ook dat er meer kans op verwarring en complexiteit is.

In de praktijk zijn genderrolverschillen een goed aanknopingspunt voor een gesprek met jongeren en kinderen over de eigen seksuele en relationele genderrol. De bedoeling is om stil te staan bij de wijze waarop de genderrolinvulling een invloed heeft op de beleving en het gedrag, en hoe men de "blindheid" kan wegwerken die vaak t.a.v. het genderrolgedrag van de andere sekse bestaat. Men kan zich vaak moeilijk inleven in iemand van de andere sekse, en hoe meer gescheiden de wereld van mannen en vrouwen is, hoe meer kans er is dat meisjes en jongens in twee gescheiden werelden opgroeien, met eigen concepten en denkbeelden. Omgekeerd is

Sensoa vzw, Kipdorpevest 48 A, 2000 Antwerpen

Concepttekst goede minnaars

het evident dat, naarmate de concepten gelijklopende zijn, de communicatie tussen mensen van verschillende sekse gemakkelijker verloopt.

2.1.3. De seksuele oriëntatie

De ontwikkeling van seksuele oriëntatie begint reeds in de moederschoot. Zo is er een verband tussen de aanwezigheid van bepaalde geslachtshormonen tijdens de zwangerschap, de genderrol in de kinderjaren, en een latere homoseksuele oriëntatie. Ook de plaats in de kinderrij zou een invloed kunnen hebben op de ontwikkeling van een homoseksuele oriëntatie.

Al voor hun veertiende levensjaar voelen homojongens zich aangetrokken tot andere jongens. Ze groeien echter op in een omgeving waar de heteroseksuele norm heerst, en ze "ontdekken" vaak pas tijdens de puberteit of adolescentie dat zij homo, lesbisch of biseksueel zijn. Deze ontwikkeling kent een aantal fasen:

- + Identiteitsverwarring: de eigen persoon en de eigen gevoelens passen niet binnen het dominante verwachtingspatroon.
- + Identiteitsvergelijking: men weegt af wat het zou kunnen betekenen om homo of lesbisch te zijn.
- + Identiteitstolerantie: men begint deze identiteit te aanvaarden als een onderdeel van het zelfbeeld, en men wordt zich bewust van de noden en behoeften als homo of lesbienne.
- + Identiteitsaanvaarding: men neemt vrede met het homo-zijn, maar men beschouwt het als een privé-aangelegenheid
- + Identiteitstrots: homo's zijn goed en hetero's zijn slecht.
- + Identiteitssynthese: integratie in de omgeving.

Men stelt een alarmerend hoog aantal zelfmoorden vast onder jongeren met een homoseksuele en lesbische geaardheid. Uit getuigenissen weet men dat het gevoel "er niet bij te horen" en "anders te zijn" die jongeren grote parten speelt en de ontwikkeling van een positieve identiteit bemoeilijkt.

Voor de ontwikkeling van die positieve identiteit zijn seksisme en homofobie, of discriminatie omwille van geslacht of oriëntatie, te mijden. Niet alleen racisme scoort hoog in sommige scholen, kinderen en jongeren zijn soms bikkelhard voor homo's en lesbiennes. Ook seksuele pesterijen tegenover meisjes (en af en toe ook jongens) komen vaker voor dan men denkt. Een schoolbeleid met een positieve schoolcultuur, waarin respect voor elkaar centraal staat, is een essentiële voorwaarde om de ontwikkeling van kinderen en jongeren te stimuleren.

2.2. Lichamelijke en seksualiteit

De ontwikkeling van de lichamelijke en de seksualiteit begint reeds als baby. Baby's exploreren het eigen lichaam en ervaren daarbij plezierige gevoelens. De herhaling van dit gedrag heeft een auto-erotische functie, zoals bij duimzuigen of bij het aanraken van geslachtsdelen. Bij peuters en kleuters wordt dit gedrag doelgerichter, het wordt ook weinig gehinderd door schaamte.

Kinderen vanaf 3 jaar masturberen. Ook de nieuwsgierigheid naar anderen begint dan een rol te spelen, en die wordt door kinderen tot zes jaar bevredigd met spelletjes als "doktertje" en "vadertje en moedertje". Schaamte begint zich te ontwikkelen. Vanaf zes jaar kunnen kinderen seksuele en erotische fantasieën koesteren, en beginnen zij vragen te stellen over seks. De eerste seksuele ervaringen met anderen gaan van zoenen en bekijken, naar aanraken, tot het strelen van de geslachtsdelen. Ook verliefdheid speelt al een belangrijke rol.

Pubers beginnen zich meer voor seks te interesseren. Ze gaan op zoek naar seksuele prikkels en ze experimenteren met verschillende vormen van auto-erotisch gedrag. Seksuele fantasieën spelen een belangrijke rol. De meesten zetten de eerste stappen op het vrijerspad met tongzoenen, strelen boven de kleren, aanraken onder de kleren, naakt bij elkaar liggen, en vrijen. Gemiddeld heeft men op 17 jaar en eerste coïtuservaring gehad. Dit hele proces neemt gemiddeld drie tot vier jaar in beslag.

Vanaf hun zestiende hebben jongeren vaak verschillende kortdurende relaties. Ze experimenteren dan verder met seks. Ze wisselen vaak van partners, maar naarmate ze ouder worden, duren de relaties langer en komen breuken minder frequent voor. Rond 25 jaar "kiest" men vaak voor een vaste partner.

De tevredenheid over de seks stijgt naarmate de relaties langer duren: dat wijst erop dat de ontwikkeling van een eigen seksuele intimiteit tussen twee partners tijd en afstemming vraagt.

Seksuele intimiteit opbouwen is niet simpel: men moet de eigen seksuele verlangens leren kennen, ze accepteren, ze tegenover de partner kunnen uiten, en men moet kunnen aanvaarden dat die seksuele verlangens veranderen onder invloed van die partner. Het intieme laat zich niet afdwingen, en recht op seks – zoals geformuleerd door een ontevreden partner – degradeert de andere tot een onpersoonlijke drager van prikkels. In realiteit klagen mannen en jongens meer over een tekort aan seks, vrouwen en meisjes over een tekort aan intimiteit.

2.3. Intimiteit en relatievaardigheid

De ontwikkeling van intimiteit en relatievaardigheid met anderen is een laatste ontwikkelingstaak voor kinderen en jongeren. Baby's worden graag aangeraakt en geknuffeld, en dit lichaamscontact is essentieel voor hun ontwikkeling. Door lichaamscontact worden gevoelens van warmte, intimiteit, veiligheid en vertrouwdheid doorgegeven. Zo wordt de basis gelegd voor een positief zelfbeeld. Een gebrek aan lichaamswarmte en sociaal contact leidt tot verschillende problemen: kinderen groeien minder goed, ze zijn angstiger en ze zijn agressiever.

De kwaliteit van de relatie tussen het kind en de ouders is van groot belang. Het emotionele klimaat waarin het kind opgroeit heeft invloed op de latere intimiteitsbeleving. Kinderen die opgroeien in een gezin met een warm, geborgen klimaat, waarin ze voldoende autonomie krijgen om zich te ontplooien, zouden beter in staat zijn tot intimiteit in de volwassenheid dan kinderen die in een emotioneel koud klimaat opgroeien waar er weinig aandacht voor hen is. Deze laatsten zouden later als volwassene meer op de bevrediging van hun lustbeleving gericht zijn en zich ook meer engageren in risicogedrag. (zie preventie)

In de kindertijd zijn verliefdheid en vriendschap belangrijke ervaringen. Maar ook jaloezie, pesten en uitsluiten, het woord niet houden, roddel en chantage zijn kinderen niet vreemd. Soms heerst er de wet van "het recht van de sterkste". In hun eentje hebben kinderen daar weinig invloed op.

Omdat kinderen steeds meer in kleine gezinnen opgroeien waarin ze weinig rekening moeten houden met andere kinderen, wordt de school een belangrijke plaats voor de ontwikkeling van een aantal essentiële relatievaardigheden zoals hulp bieden, geen kinderen uitsluiten en pesten, overleggen, werken met gezamenlijke afspraken, elk kind iets laten zeggen,...

2.4. Aandacht voor de seksuele ontwikkeling.

Ontwikkelingsbegeleiding is in eerste instantie een taak van de ouders en de opvoeders. Maar ook leeftijdsgenoten spelen een belangrijke rol: ze kunnen hun ervaringen delen, en die zijn veel herkenbaarder dan de belevingen van de ouders. Bovendien brengen kinderen en jongeren een belangrijk deel van hun tijd op school door, en de daar bestaande sociale en emotionele processen hebben een grote invloed op hen.

De school kan een belangrijke bijdrage leveren aan de seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren.

- + Voor de genderidentiteits- en genderrolontwikkeling kan de school verschillende rolmodellen leveren. Men kan kinderen en jongeren leren om de invloed van de stereotiepe sekserollen kritisch te bekijken, en men kan zo een begin maken met een evenwaardige positionering van jongens en meisjes. De school is ook een plaats waar jongeren "samen jong zijn", en men kan ervoor zorgen dat niemand omwille van de sekse, zijn of haar oriëntatie of het genderrolgedrag gediscrimineerd wordt.
- + De school kan ruimte scheppen voor de nieuwsgierigheid en exploratiedrang van kinderen en jongeren: daarom moet men nadenken en afspraken maken over welke positieve ervaringen de school op dat vlak kan aanbieden, en op welke momenten en welke wijze een positieve educatie op dat vlak georganiseerd kan worden.

Concepttekst goede minnaars

- + De school kan ook aandacht besteden aan de interacties in de klasgroep: ze kan tijd en ruimte maken om daar met de kinderen of jongeren over te praten, en niet alleen als er problemen zijn.
- + De school kan een aanspreekpunt voorzien, waar jongeren en kinderen met hun vragen terecht kunnen.
- + De school kan de deskundigheid van de leerkrachten bevorderen, waardoor zij op een goede manier de seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren kunnen plaatsen, en waardoor zij gepast op situaties kunnen reageren. Leren kijken naar het gedrag van kinderen als functioneel voor hun ontwikkeling, leert ons minder angstig en bestraffend te zijn.

3. Seksuele cultuur of back to the morals

Een tweede belangrijke doelstelling in de seksuele vorming is de "vorming tot cultuurwezen". Daarmee wordt bedoeld dat jongeren de waarden en normen eigen aan de cultuur verwerven en er naar leven.

De "seksuele cultuur" is echter een dynamisch en pluriform gegeven en de vraag is welke seksuele cultuur jongeren zich eigen moeten maken en wie dit zal bepalen.

3.1. De seksuele moraal der Belgen

Het zal geen verwondering wekken: uit onderzoek blijkt dat de seksuele moraal van de Belgen van generatie tot generatie verschilt. Jongeren houden er andere opvattingen op na dan hun ouders, en deze verschillen op hun beurt van die van de grootouders. Ouders en opvoeders willen graag dat jongeren hun waarden overnemen, maar jongeren richten zich wat dat betreft eerder op hun leeftijdsgenoten. Dat leidt bij ouders tot verschillende reacties, vaak is dat een laissez-faire houding. Ze hebben daarvoor twee argumenten. Enerzijds is er de gêne om zich te bemoeien met het intieme leven van hun kinderen, anderzijds is er een gevoel van onmacht of onvermogen om invloed te kunnen uitoefenen. Jongeren vinden deze houding best, zolang ze het gevoel hebben dat ze bij hun ouders terecht kunnen. Ze delen met hun ouders de mening dat seksuele moraal iets is dat tot het privé-domein behoort.

Een ander belangrijk onderzoeksgegeven is dat de seksuele moraal op sommige vlakken bij een individu ook evolueert doorheen de tijd. Tien jaar geleden bijvoorbeeld was bijna iedereen minder permissief dan vandaag, terwijl op het vlak van "wederzijds respect en trouw" er geen tijdseffect te bespeuren valt. Iedereen die de geschiedenis van de laatste dertig jaar bekijkt, zal moeten toegeven dat er op het vlak van seksualiteit en relaties veel veranderd is. Daardoor is de seksuele moraal van vroeger vandaag niet meer geldig. Verkeersregels moet men immers ook aanpassen als de mobiliteit verandert.

Waarden verschillen niet alleen tussen de generaties, er zijn ook culturele-, klasse-, gender-, en filosofisch-religieuze verschillen. Het is dus moeilijk één algemeen geldend waardensysteem naar voren te schuiven in de boodschappen die we aan jongeren geven.

Anderzijds is seksualiteit geen waardenvrije bezigheid. Uit de vormings- en voorlichtingspraktijk leren we dat er vaak toch éézijdige boodschappen binnensluipen in het waardendiscours, of dat er ongewild een normering optreedt.

Enkele voorbeelden:

- + seks belandt nog teveel in het "probleemhoekje". Zelden of nooit worden het belang en de inhoud van een goed seksleven besproken, alsof dit eigenlijk niet belangrijk is;
- + de voorlichtingsijver doet de indruk ontstaan dat mensen met elkaar naar bed gaan om aan aids-preventie te doen of zich te oefenen in weerbaarheid;
- + aids-preventieprogramma's doen ons geloven dat seks enkel om de coïtus draait;
- + meer aandacht besteden aan seks als probleem sluit beter aan bij het perspectief van de meisjes, en dat doet de indruk ontstaan dat jongens op een "slechte" manier omgaan met seks;

Concepttekst goede minnaars

- + door het relatieperspectief niet te behandelen in programma's over veilig vrijen, geeft men de indruk dat liefde er in een seksuele relatie niet toe doet.

3.2. Seksuele en reproductieve rechten

Het IPPF Charter over Seksuele en Reproductieve Rechten – een bewerking van de besluiten van VN-conferenties van Cairo en Peking – selecteert twaalf rechten.

Daarvan zijn er vijf specifiek voor jongeren van toepassing:

“Alle jongeren, ongeacht sekse, godsdienst, kleur, seksuele oriëntatie of mentale en fysieke capaciteiten hebben de volgende rechten als seksuele wezens”:

- + Het recht zichzelf te zijn en eigen beslissingen te nemen, zichzelf te uiten, te genieten van seks, veilig te zijn, kunnen kiezen te trouwen of niet te trouwen en een gezin te plannen.
- + Het recht op informatie over seks, anticonceptie, soa's en aids en de eigen rechten op dat vlak.
- + Het recht zichzelf te beschermen en beschermd te worden, tegen ongeplande zwangerschap, soa's en aids en seksueel misbruik.
- + Het recht op een gezondheidszorg die vertrouwelijk is, betaalbaar, van goede kwaliteit en die met respect gegeven wordt.
- + Het recht betrokken te worden bij de planning van programma's voor de jeugd, deel te mogen nemen aan seminaries en vergaderingen op alle niveau's, en invloed uit te oefenen op het beleid op dit vlak.

Aangezien deze rechten voor alle jongeren gelden, zijn zij er ook verantwoordelijk voor dat zij die rechten bij andere jongeren niet schenden. In de seksuele vorming geven we dan ook volgende waarden door.

- + Ieder heeft het recht om op zijn of haar manier het geluk na te streven, en wat dat geluk inhoudt is in grote mate een zaak van het individu zelf. We laten niet toe dat jongeren omwille van de keuzes die ze maken veroordeeld, gepest of uitgesloten worden.
- + Dit recht geldt voor iedereen, wat betekent dat de begrenzing van die individuele vrijheid daar ligt waar het geluk van anderen in gevaar komt. Je kan een ander nooit dwingen tot seks en intimiteit. Machtsmisbruik wordt tegengegaan, en de gelijkwaardigheid bewaakt. Verantwoordelijkheid nemen betekent ook dat men zorg draagt voor anderen en dat men in dialoog naar compromissen zoekt.

3.3. Valkuilen van een seksuele moraal

Uitspraken en standpunten op vlak van seks zijn vaak doorspekt met vooroordelen, stereotypen en tegenstrijdigheden, en doorstaan een kritische onderzoek niet. Vb. prostitutie en de prostituee wordt veroordeeld, maar de klant niet. Homoseksualiteit wordt veroordeeld, maar heteroseksualiteit niet.

Een ander punt dat vaak terugkomt is een verwarring tussen moraal en voorzichtigheid, en tussen idealen en regels.

Eén van de klemtonen die belangrijk is in de seksuele is dat mensen risico's vermijden. Wanneer mensen echter kiezen om dit niet te doen, kan men moeilijk dit gedrag moreel veroordelen. Men kan het een onwijze en onvoorzichtige beslissing noemen. Hoewel ook op andere terreinen de tendens bestaat om individuen meer te responsabiliseren voor hun keuzes (vb het gezondheidsdenken), wordt het niet echt als en morele plicht gezien om verstandige en voorzichtige keuzes te maken.

Een andere verwarring is deze tussen idealen en regels. Eén van de idealen op vlak van seks is het beeld van een langdurende en vervullende relatie, waarin seksueel verlangen, intimiteit, liefde en betrokkenheid een plaats hebben. Zelfs indien we akkoord zijn dat dit ideaal een morele waarde heeft, kunnen we de personen die dit ideaal niet nastreven of bereiken, niet veroordelen.

Seks is moreel neutraal; er is geen noodzaak voor een aparte seksuele moraal. Wat toepasselijk is voor keuzes, gedrag, en praktijken op vlak van seks, zijn dezelfde morele regels en principes die ook toepasselijk zijn in niet seksuele situaties. Met deze toevoeging dat men rekening moet houden met de hoge graad van kwetsbaarheid die verbonden is aan de intimiteit van seks; In die zin is het respecteren van de ander als persoon zeer belangrijk. Want het is in intieme relaties dat we meest in staat zijn de ander als persoon te behandelen, maar ook meest kunnen falen op dat vlak.

3.4. Seksuele moraal en vorming

Hieruit volgen een aantal consequenties voor de waardenvorming van kinderen en jongeren.

- + Er moet steeds een evenwicht gezocht worden tussen de individuele noden en verlangens en de (maatschappelijke) verantwoordelijkheid. Individuele keuzen worden best in een maatschappelijk kader geplaatst.
- + In het zoeken naar een evenwicht is de dialoog met anderen van groot belang.
- + Tolerantie voor de enorme variabiliteit aan menselijke seksualiteit is nodig: er bestaat geen eenheidsrecept voor "goede seks en relaties".
- + Machtsmisbruik kan niet getolereerd worden, en men moet zich bewust zijn van de maatschappelijke machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen, volwassenen en kinderen, armen en rijken, hogere en lagere sociale klassen,...
- + Men moet zich goed bewust zijn dat de kwaliteit van onze intieme relaties van groot belang voor de kwaliteit van het leven, en dat zorg dragen voor die relaties nodig is.

De waardenvorming is vooral een taak van ouders, maar ze worden daarin afgelost of aangevuld door leeftijdsgenoten. Maar ook de school als gemeenschap speelt hierin een rol. Ze heeft de taak zichzelf te bevragen over de waarden en normen die men jongeren wenst voor te leven en aan te leren. Begrippen als tolerantie, dialoog,

Concepttekst goede minnaars

individuele vrijheid, verantwoordelijkheid en zorg zouden in de schoolse vorming centraal moeten staan.

Ook in de hulp aan jonge mensen worden volgende richtlijnen best in acht genomen:

- ⊥ Neem ons in vertrouwen.
- ⊥ Geef ons de informatie en de hulp die we nodig hebben.
- ⊥ Aanvaardt ons zoals we zijn, moraliseer of ontmoedig ons niet.
- ⊥ Gebruik een taal en de middelen die we begrijpen.
- ⊥ Vraag en respecteer onze mening.
- ⊥ Sta ons toe voor onszelf te beslissen.
- ⊥ Geef ons een welkom en comfortabel gevoel.
- ⊥ Oordeel niet over ons.
- ⊥ Hou rekening met hoeveel tijd we hebben en wanneer die tijd beschikbaar is.

4. Preventie van risico's

Een derde belangrijk perspectief voor seksuele vorming is de preventie van risico's.

Seksuele vorming op school vindt haar legitimatie voornamelijk in het proberen voorkomen van risico's als ongewenste zwangerschap, aids en soa, en meer recent ook in de preventie seksueel misbruik en ongewenste seks. Uit determinanten-onderzoek naar veilig vrijen komen een aantal belangrijke klemtonen naar voren.

4.1. Verantwoordelijkheid

Recent onderzoek meldt dat meisjes het meeste kans lopen om slachtoffer te worden van seksueel misbruik of om ongewenste zwanger te worden. Daarna volgt de kans om met een seksueel overdraagbare aandoening of aids besmet te worden. Jongens lopen voor alle risico's, uitgezonderd aids en soa, minder kans om slachtoffer te worden. Ze zijn sterker vertegenwoordigd aan de "dader"-kant: als verwekkers, als daders van seksueel misbruik, en als overbrenger van soa's.

Preventie van risico's betekent dus enerzijds jongeren zichzelf leren beschermen en anderzijds jongeren verantwoordelijkheid leren opnemen voor de ander. De laatste jaren is één van de aandachtspunten in de seksuele vorming om mannen en jongens op dit "vrouwendomein" meer verantwoordelijkheid aan te leren.

Indien men zich als jongere verantwoordelijk voelt voor het verloop van het seksueel contact, is de kans groter dat men ook daadwerkelijk iets doet om die intentie waar te maken. Jongeren die ervan uitgaan dat de partner wel alles zal regelen, hebben de neiging een eerder passieve houding aan te nemen.

Een belangrijke voorwaarde voor verantwoord gedrag is dat men over de nodige informatie beschikt: voor veilig vrijen is een basiskennis nodig over de beschermingsmiddelen, de risico's en de maatschappelijke omvang van de problemen die hiermee gepaard gaan.

4.2. Gender als invalshoek

Het verschil tussen mannen en vrouwen in de beleving van seksualiteit is een belangrijk aandachtspunt. Seksuele vorming was vroeger vooral een vrouwenzaak. Vanuit emancipatorisch oogpunt worden meisjes aangespoord de nodige voorzorgen te nemen tegen ongewenste zwangerschap: een beslissing die vrouwen zelf kunnen nemen. Met aids is dit anders. Een condoom gebruiken kan je als vrouw moeilijk alleen. En dan nog...

Meisjes voelen een extra druk: zij moeten onderhandelen op een terrein waar "hij" het voor het zeggen heeft, over een act die hij moet stellen, op het moment dat hij een erectie heeft...

Jongens komen pas laat in focus, en vooral op een negatieve manier: als diegenen die hun verantwoordelijkheid niet nemen, die meisjes onder druk zetten, die machogedrag vertonen. Daardoor komt seksualiteit van jongens in de beklagdenbank terecht.

Verskillende onderzoeken wezen erop dat de inhouden van de seksuele vorming voorbij gaan aan het jongensperspectief: positieve seksuele verlangens enerzijds,

maar ook onzekerheid en prestatiedruk anderzijds. Vaak blijken de scripts waarover de jongens beschikken om veilig te vrijen te algemeen en voorzien ze niet in onvoorziene omstandigheden en dilemma's, waardoor goede voornemens vaak niet in de praktijk worden omgezet. Ook ontbreekt het de jongens aan zelfvertrouwen, ervaring en assertiviteit. Bovendien blijkt dat jongens minder dan meisjes bij hun ouders terecht kunnen voor informatie over seksueel geladen thema's. Ze zijn meer aangewezen op de media.

Genderverschillen in de beleving van seksualiteit en relaties bestaan: uit alle beschikbare seksonderzoeken kan men afleiden dat de opvattingen, wensen en grenzen bij mannen en vrouwen op belangrijke vlakken verschillen, en dat de overeenkomsten binnen elke gender opvallend zijn. Zo scoren mannen hoger op seksuele dwangmatigheid of het gevoel de seksuele gevoelens niet de baas te kunnen, terwijl vrouwen hoger scoren op negatieve beleving van seks: geen zin in vrijen, pijn bij het vrijen, tegen de zin vrijen, orgasme problemen, en seksuele schuldgevoelens. Ook uit andere onderzoeken blijkt dat mannen hoger scoren op een ludus-liefdesstijl ("ik geniet ervan om het spel der liefde met verschillende partners te spelen"), en vrouwen hoger scoren op een eros-liefdesstijl ("de romantische visie").

Deze genderverschillen kunnen, als ze niet worden herkend en erkend, tot veel misverstanden en problemen leiden.

Onderzoekers wijzen b.v. op het verband tussen de liefdesstijl die men hanteert en de waarschijnlijkheid van condoomgebruik: zo heeft men recent vastgesteld dat een relationele norm deel uitmaakt van het seksueel script van jonge vrouwen. Hoe sterker zij dit relationeel ideaal aanhangen, hoe minder waarschijnlijk dat er een condoom bij de laatste coïtus wordt gebruikt en hoe minder positief de attitude tegenover het condoomgebruik was. Men associeert condoomgebruik met losse seksuele contacten en dit komt niet overeen met de relationele norm.

Ook zijn er verschillen in wat vrouwen en mannen over zichzelf denken, over wat mannen over vrouwen denken, en vice versa. Dit kan leiden tot verwarrende situaties, want niet alleen kunnen vrouwen er andere doelen op nahouden dan mannen m.b.t. veilig vrijen, ook kunnen ze een verschillende inschatting maken van de verwachtingen die mannen t.a.v. vrouwen hebben, dan wat mannen werkelijk aan verwachtingen hebben. Een voorbeeld: vrouwen vinden dat het meer aanvaardbaar is voor mannen dan voor vrouwen om een condoom bij te hebben en te introduceren. Mannen maken dit sekseverschil niet. Maar dat weten de vrouwen niet. Dus kopen zij geen condoom, omdat ze denken dat ook mannen denken dat dit niet hoort. Maar mannen denken dit helemaal niet en ze gaan ervan uit dat als een vrouw een condoom wil gebruiken, ze daar zelf wel mee voor de dag zal komen.

Egalitaire genderrolopvattingen lijken ook samen te hangen met een beter anticonceptiegebruik. Meisjes met een uitgewerkt toekomstperspectief, een hoog aspiratieniveau en egalitaire genderrolopvattingen hebben een meer planmatige, rationele en effectieve aanpak van het anticonceptiegebruik. Abortuscliënten blijken, in vergelijking met een andere groep vrouwen, minder actief deel te nemen aan de onderhandelingen met de partner over vrijen en anticonceptie. Ze laten het initiatief en de verantwoordelijkheid over aan de partner en ze hebben meer traditionele rolopvattingen.

Ook in seksuele agressie zijn er genderverschillen. Mannen zijn significant meer seksueel agressief: tijdens het vrijen gaan ze verder dan iemand wilde, of ze gaan

Concepttekst goede minnaars

voorbij aan de gevoelens van de ander. Bij seksueel geweld is de dader bijna altijd een man.

De attributie van de oorzaken van seksueel geweld is ook genderspecifiek: mannen zijn meer geneigd de schuld op het slachtoffer te projecteren en zij minimaliseren gemakkelijker de gevolgen van het seksueel misbruik.

Genderverschillen zijn in de praktijk een zeer zinvol aangrijpingspunt om tussen jongens en meisjes tot een uitwisseling te komen over verlangens en verwachtingen in seks en relaties. Communicatie en dialoog leiden ertoe dat het geloof in seksuele en relationele "mythes" afneemt, en dat men de blinde vlekken beter kan invullen. Voorwaarde is dat men de verschillen als evenwaardige alternatieven kan zien, en dat men leert vanuit die perspectieven.

Het erkennen van genderverschillen maakt bovendien een genderspecifieke vorming mogelijk, één die meer aangepast is aan de vragen en de noden van zowel jongens als meisjes. Daarbij vraagt vooral het perspectief van de jongens om meer aandacht.

4.3. Het relatieperspectief

Maar er is meer. (Veilig) vrijen gebeurt binnen de context van een relatie, en die kan er van velerlei soorten en kleuren zijn. Een hetero-, homo-, lesbische- of bi-relatie, een vaste of een losse relatie, ware liefde of vriendschap... Seks kan overal een plaats hebben.

De aard van de relatie met de partner en de eigen rol daarin heeft een belangrijke invloed op veilig vrijen. Zo blijkt b.v. een condoom moeilijker bespreekbaar tussen partners in een "vaste relatie" dan tussen vreemden. Cognities die samenhangen met een condoom blijken moeilijk te verenigen met de cognities die horen bij een vaste relatie, zoals exclusiviteit en trouw. Vaste koppels vertonen vermijdingsgedrag als het thema 'veilig vrijen' moet worden aangesneden. Dit zou wel eens kunnen betekenen dat in een vaste relatie veilig vrijen met een condoom geen realistische doelstelling is.

Als de relatie door één van de partners eerder als vrijblijvend wordt beschouwd, is het weinig waarschijnlijk dat er over anticonceptie wordt gesproken. In vergelijking met vrouwen met een vaste relatie, zijn vrouwen in een losse of korte relatie vaker "interrupted users" van effectieve anticonceptie,.

Ook het leeftijdsverschil met de partner speelt een rol: tieners met significant oudere partners hebben minder kans om consequent anticonceptie te gebruiken, en zij signaleren ook een mindere mate van "gewildheid" van het seksueel contact. Wanneer de partner meer dan zeven jaar ouder is, verdubbelt bij jonge meisjes de kans op onvrijwillige seks. Van de vrouwen van 13 jaar of jonger rapporteerden 24% dat de eerste coïtus niet vrijwillig was.

Een en ander heeft dus waarschijnlijk ook te maken met de mate waarin partners de relatie als egalitair (kunnen) beschouwen. Beslissingen die binnen een relatie worden genomen zijn het resultaat van een complex proces van beïnvloeding en (on)macht, waarin elementen als sociale positie, gender, eigen waarden en normen, eigen handelingsrepertoire en competentie, ervaring, zelfvertrouwen, enz. een belangrijke rol spelen.

Men kan veel risicogedrag begrijpen vanuit de bekommernis en intentie van koppels om (koste wat kost) de relatie te behouden of voort te zetten. Wanneer er een discrepantie bestaat tussen wat goed en gezond voor het individu zou zijn (bijvoorbeeld het condoomgebruik) en wat voor de relatie goed is (bijvoorbeeld een mogelijk conflict vermijden omwille van de vraag een condoom te gebruiken), kiezen koppels meestal voor de relatie. Men is niet gemotiveerd om de relatie op het spel te zetten. Deze "vermijding" kan worden gezien als een "gemotiveerde" vermijding, een strategie om de relatie als dusdanig te beschermen en de stabiliteit niet in gevaar te brengen. In deze vermijdingsmodus zijn vooral mannen goed; vrouwen dringen in gesprekken eerder aan op verandering, en uiten meer negatieve emoties en beschuldigingen, terwijl mannen het gesprek vermijden en zich terugtrekken. Dit leidt tot het bekende patroon van de kijvende vrouw en de zwijgende man... Twee verschillende strategieën om hetzelfde te doen: de relatie bewaken.

Seksuele vorming kan dit interactief gebeuren tussen partners aandacht geven door niet het individu, maar de partnerrelatie als eenheid van preventie te kiezen. Dit maakt dat we meer kunnen focussen op sociale scenario's en seksuele scripts die de partnerrelatie sociaal voorstructureren. De verwachtingen die mensen van de partner hebben – op het gebied van seks maar ook op relationeel gebied – moeten deel uitmaken van de seksuele vorming.

4.4. Interactiecompetentie

Onder interactiecompetentie verstaat men: de mate van competentie van een individu om in een bepaalde seksuele interactie het gewenste effect te bekomen. Dan kan gaan over plezier, anticonceptie, HIV-risico's, condoomgebruik, het gewenste verloop van een seksueel contact, de emotionele afstand of nabijheid, de emotionele aspecten van de interactie, of een reeks van andere aspecten of elke combinatie ervan. Het is de capaciteit van een individu of paar om het gewenste resultaat te bekomen.

Interactiecompetentie omvat aspecten als de planning van en de discussie over de anticonceptie vooraf, het gebruik van het condoom, assertief gedrag en weten hoe grenzen te trekken, empathie voor de partner, op dezelfde golflengte kunnen komen, wensen uiten, zichzelf kunnen controleren, conflicten kunnen hanteren, gevoelig zijn voor de noden van een specifieke situatie...

Maar ook de wijze waarop mensen hun ervaringen evalueren en het eigen en andermans gedrag beoordelen, maakt deel uit van de interactiecompetentie. Mensen met een lage reflectiegraad kunnen "bevrozen" in een bepaald seksueel script en hetzelfde gedrag steeds herhalen, ook al is het niet succesvol of belonend.

Vaardigheden die deel uitmaken van interactiecompetentie leert men, zoals alle gedrag, via modeling, via experimenteren en via reflectie op de eigen en andermans ervaringen. Seksuele vorming moet dus ruimte bieden voor die reflectie.

De complexiteit van de interacties op het vlak van seks en relaties gebiedt ons ook stil te staan bij de communicatieprocessen. Communicatie verloopt hier vaak zwijgend. Dus lichaamstaal kunnen gebruiken en begrijpen, staat centraal.

Maar ook het verbale is vaak een struikelsteen. Pas als men een aanvaardbare taal heeft om seksuele gewaarwordingen en gevoelens te benoemen, te uiten en te begrijpen, dan pas geeft men die bestaansrecht en kan men ze herkennen en met anderen uitwisselen.

4.5. Lust en controle

Lust is één van de aspecten die in de seksuele vorming bijna altijd ontbreekt. "Seksuele vorming doet je alle lust vergaan", is de titel van een artikel waarin 20 jaar geleden dit probleem aangekaart werd. Sindsdien is er weinig veranderd.

Nochtans is de belangrijkste reden waarom mensen vrijen de eigen bevrediging én de bevrediging van de partner. Maar we weten ook dat seks niet altijd probleemloos is. Heel wat vrouwen hebben geen zin in seks, ze vrijen tegen hun zin, ze hebben pijn bij het vrijen of ze komen moeilijk tot een orgasme. Mannen hebben meer problemen met hun seksuele dwangmatigheid en met controleverlies (vroegtijdige zaadlozing, erectieverlies).

Jongeren zelf signaleren een nood aan informatie over de lustaspecten van het vrijen: hoe doe je het, hoe doen anderen het, wat vindt het andere geslacht leuk bij het vrijen? 41% van de jongeren meldt een nood aan informatie over relatievorming en relatieproblemen, daarnaast heeft 12% ook behoefte aan informatie over seksualiteitsbeleving. Vooral jongens signaleren die nood.

Dat lustaspecten deel moeten uitmaken van de seksuele vorming, wordt mede ondersteund door de bevinding dat lust een invloed heeft op veilig vrijen.

Onderzoek naar sleutelvariabelen bij riskant seksueel gedrag van jongeren wijst uit dat er een sterk verband bestaat tussen het gevoel van zelf-effectiviteit ("ik voel mij in staat een condoom te gebruiken als het nodig is") en de factoren "mentale controle" en "verstoring van de stemming en seksuele opwinding". Mensen die denken dat ze zichzelf seksueel niet kunnen beheersen als ze opgewonden, verliefd of onder invloed van alcohol zijn, of denken dat de seksuele opwinding verstoord wordt door condoomgebruik, voelen zich minder vaardig en zijn minder van plan een condoom te gebruiken in de toekomst. En omgekeerd.

Er is ook een verband tussen seksueel misbruik en seksuele controle en lust. Daders van seksueel misbruik beleven seks als een "niet te remmen drift". Als seksuele opwinding samengaat met agressie, spreken we van deviante seksuele opwinding. Gevoelens van vijandigheid, behoefte aan controle en dominantie, zich sociaal en seksueel inadequaar voelen, kunnen seksuele agressie voeden.

Vaak vindt men ook cognities terug die het seksueel misbruik moeten rechtvaardigen. Het gaat vooral over de onjuiste inschatting van de seksuele bereidwilligheid van de (vrouwelijke) partner en de smoesjes waarmee de dader het grensoverschrijdend gedrag ontkent, minimaliseert of verrechtvaardigt.

Voorbeelden hiervan zijn:

- + Een man moet regelmatig klaarkomen, anders raakt hij gespannen en onhandelbaar: deze opvatting kan er toe leiden dat de man een recht op seksuele dienstverlening van de partner claimt.
- + Vrouwen die verkracht worden, verdienen het.
- + Vrouwen willen over het algemeen seks, om het even hoe ze seks krijgen.
- + Als een vrouw zich niet heel hard verzet tegen seksuele voorstellen, wil ze waarschijnlijk wel graag.
- + Als een vrouw dronken wordt op een feestje, is het toch echt haar eigen fout dat een man hiervan profiteert.

Concepttekst goede minnaars

- + Als een man al een keertje seks heeft gehad met een vrouw, dan zou hij altijd seks moeten kunnen hebben met haar als hij dat wil.

Er lijken twee verschillende types te onderscheiden in hoe mensen met het lustaspect in de seks omgaan. Enerzijds zijn er de meer contactgerichte types, die in een seksueel contact voornamelijk een emotionele uitwisseling met de partner zoeken. Zij hechten belang aan: emotioneel contact, in contact kunnen blijven met de eigen emoties en grenzen, respect voor de ander, een sekse-egalitaire opvatting, een positieve seksuele beleving. Anderzijds zijn er de meer rusteloze types: zij zijn meer op de seks gericht en niet op de ander als persoon, zij objectiveren de partner en zichzelf meer, zij hebben meer moeite met het emotioneel contact en vertonen vermijdingsgedrag, en ze hebben een eerder ambivalente seksuele beleving. Bij dit type primeert een geïsoleerde, op individuele lustbeleving gerichte seks. Vooral de beleving van onvrijheid en onbestuurbaarheid verschilt met de "contactgerichte" beleving. De indruk van een verslavende of dwangmatige rol van seks valt op.

In het zoeken naar verklaringen valt op dat in de levensverhalen verbanden te vinden zijn tussen een emotioneel kil en onveilig gezinsklimaat, waarin onzorgvuldig met de individualiteit en de integriteit van het kind werd omgegaan, en de ontwikkeling van een "rusteloze" seksuele beleving. Het aangaan van stabiele en veilige hechttingsrelaties wordt daardoor moeilijker. Deze bagage blijkt niet bepalend, maar ze heeft wel een grote invloed op de verdere psychologische ontwikkeling.

Ook bij seksuele agressie is gebrekkige hechting in het gezin van oorsprong van de dader het meest centrale element dat aanleiding geeft tot het ontwikkelen van een vermijdende of angstig-ambivalente wijze van omgaan met anderen.

Het onvermogen tot intimiteit leidt dus tot een eerder onvrije, onbestuurbare, dwangmatige en ambivalent beleefde lust en een groter risicogedrag.

4.6. De onmiddellijke context

De concrete context waarbinnen het seksuele en relationele gedrag zich afspeelt, bepaalt in sterke mate of mensen met risico's te maken krijgen, of er zich beschermingsmechanismen voordoen. Aan elk gedrag gaan keuzeprocessen vooraf: mensen beslissen op een bepaald moment voor partners en situaties. De kennis die men heeft over de risico's die aan die keuzes verbonden zijn, kan het gedrag sterk beïnvloeden. Ook heeft het beschikken over scenario's en scripts om met voorziene en onvoorziene risicosituaties om te gaan, een bepalende invloed op veilig vrijgedrag.

Seksuele vorming kan jongeren voorzien van zulke scenario's, door ervaringsuitwisseling en door jongeren creatief te laten anticiperen op probleemsituaties.

5. Seks als bron van geluk, of de vraag die men vergeet te stellen

Als de seksuologen ook een duit in het zakje kunnen doen, waarom dan niet? In hoofdzaak houden seksuologen zich bezig met seksuele (of relationele) problemen, maar de gedachte dat seks wél ergens goed voor kan zijn, koesteren ze al jaren. Recent hebben ze een onderzoek gevoerd naar wat goede seks voor mensen inhoudt, en of er enige nawerking is.

Bij de respondenten die geregeld nawerking ondervinden (de helft), valt op dat ze gemiddeld minder vaak, maar twee keer zo lang vrijen. Bovendien is er sprake van veel voor- en napret, geen vast vrijpatroon, veel variatie, open communicatie en veel lol. Deze intense lust gaat gepaard met een intens gevoel van intimiteit met de partner. Seks heeft een persoonsvergrotende werking wanneer het contact een daadwerkelijke dialoog tussen lichamen en personen is.

6. Goede minnaars, een geïntegreerd concept

"Goede minnaars" als thema is een voorlopige synthese van de richting die we met de seksuele vorming uit willen.

Volgende horizontale werkdoelstellingen staan centraal, maar kunnen niet los van elkaar bekeken worden. Men kan immers niet één aspect van seksuele vorming isoleren. Vandaar ook dat zowel de school, de ouders, de deskundigen, de leeftijdsgenoten, het jeugdwerk als de media elkaar kunnen aanvullen.

Seksuele en relationele vorming moet beogen dat jongeren en kinderen **zich ontwikkelen tot volwassenen die seksualiteit en relaties zinvol in hun leven kunnen integreren**. Daarbij wordt aandacht besteed aan steun bij de ontwikkeling van:

- + een genderidentiteit en -rol,
- + een positieve lichamelijke en seksualiteit,
- + een aan het individu aangepaste seksuele oriëntatie,
- + het vermogen tot intimiteit met anderen.

Een seksuele en relationele moraal verwerven. Hierbij wordt aandacht besteed aan:

- + Het recht het eigen seksuele en relationele geluk na te streven.
- + Het aanvaarden en het nemen van de eigen verantwoordelijkheid voor de maatschappij en de anderen.
- + Het ontwikkelen van een tolerantie t.a.v. individuele verschillen.
- + Het kunnen aangaan van de dialoog met anderen.

Risico's als ongewenste zwangerschap, aids en soa, ongewenste seks en seksueel misbruik kunnen voorkomen. Aandachtspunten zijn hier:

- + Verantwoordelijkheid voor zichzelf en anderen kunnen nemen.
- + Het besef dat er genderverschillen bestaan.
- + De seksuele relatie zien als interactief gebeuren tussen al dan niet egalitaire partners.
- + Interactiecompetentie verwerven.
- + Lustaspecten bespreken.
- + Over seksuele en relationele scripts en scenario's beschikken die in risico-situaties kunnen gebruikt worden.

Samenvattend schema: Seksuele en relationele vorming

Ontwikkeling	Waarden en normen	Preventie
AAN WIE		
Kinderen en jongeren in ontwikkeling.	Kind en jongere als cultuurwezen in de maatschappij.	Groep met risicogedrag. Kinderen en jongeren in gevaar.
	DOELSTELLING	
De seksuele ontwikkeling Seks en relaties zinvol kunnen integreren in het leven.	Het ontwikkelen van een seksuele en relationele moraal. Geluk kunnen realiseren in harmonie met anderen.	Preventie van risico's. Zijn verantwoordelijkheid kunnen nemen t.a.v. zichzelf en anderen.
THEMA'S		
<ul style="list-style-type: none"> - genderidentiteit en genderrol - seksuele oriëntatie - lichamelijkheid en seksualiteit - intimiteit 	<ul style="list-style-type: none"> - recht op geluk - verantwoordelijkh. t.a.v. anderen - tolerantie - dialoog - zorg 	<ul style="list-style-type: none"> -verantwoordelijkh - aandacht voor genderverschillen - relatie als eenheid van preventie - interactie-competentie - seksuele en relationele scenario's

DOOR WIE		
Ouders	Ouders	School
Leeftijdsgenoten	Leeftijdsgenoten	Leeftijdsgenoten
School	School	Ouders
Deskundigen	Deskundigen	Deskundigen
Media	Media	Media

HOE

Begeleiden: steunen, respecteren, ruimte geven, informeren, beschikbaar zijn, doorverwijzen

Dialogeren, reflecteren, kritische vragen stellen, luisteren naar anderen, tolerantie beoefenen

Vormen, oefenen, uitwisselen, modelleren.

Erika Frans

Voor het Forum Seksuele Vorming, 8/6/2000.

7 Bronnen

Seksuele ontwikkeling

- + Brewaeyts, A., Seks en wetenschap, enkele recente ontwikkelingen. In Jaarboek Seksualiteit Relaties Geboortenregeling, CGSO Trefpunt, 2000
- + Buysse A., Relatievormen en jongerencultuur, Kluwer leerlingenboek, 1998
- + Cremer, S., Aan de man brengen. Handboek seksuele voorlichting aan jongens, SWP, Utrecht, 1995.
- + De Wit J., Van der Veer G., Slot N.W., Psychologie van de adolescentie, intro, Baarn, 1995.
- + Fonteijn W., Seksuele intimiteit. Tijdschrift Voor Seksuologie 2000, jg 14, p 3-9
- + Geer J.H., Gender differences in the organisation of sexual information, Archives of sexual behavior, Vol 25, No 1, 1996.
- + Geeraert A., Veranderende seksuele norm- en gedragspatronen bij adolescenten. Een representatieve survey bij 15- tot 19-jarigen in Vlaanderen, CBGS monografie, 1987
- + Ingham R & Van Zessen G., From cultural contexts to interactional competencies; a european comparative study, Centre for Sexula Health Research, University of Southampton UK, NISSO/Trimbos Institute, Utrecht NL, 1998.
- + Jacobs T., Bijdrage tot de discussie rond relatieculturen en de normalisering van de (ver)breekbaarheid. In: Verslagboek conferentie seksuele vorming, Trefpunt CGSO, 1999.
- + Klai, T., Seks in ontwikkeling? In Verslagboek conferentie seksuele vorming, Trefpunt CGSO, 1999.
- + Klai, T., Ponjaert-Kristoffersen I., Kinderen en seksualiteit, Jaarboek 2000 CGSO, 1999.
- + Kohnstamm R., Kleine ontwikkelingspsychologie I. Het jonge kind, Bohn Stafleu Van Loghum, 1993.
- + Lesthaeghe R., Moors G., De gezinsrelaties: de ontwikkeling en stabilisatie van patronen. In: De versnelde ommekeer. De waarden van Vlamingen, Walen en Brusselaars in de jaren negentig. Kerkhofs, Dobbelaere, Voyé, Bawin-Legros, Lannoo, KBS, 1992.
- + Miller K.S., Kotchick A., Dorsey S., Forehand R., Ham A.Y., Family Communication About Sex: What Are Parents Saying and Are Their Adolescents Listening?, Family Planning Perspectives, Vol 30, No 5, 1998.
- + Rademaekers, J., Seks in je leven, wisselende relaties, vaste partner, kinderen krijgen, tweede kans. Kosmos-Z&K uitgevers, Utrecht/Antwerpen, 1996.
- + Rademakers J., Het kind als subject; de seksuele ontwikkeling van kinderen (0-12 jaar). In Tijdschrift Voor Seksuologie 2000, Jg 24, p 17-23.
- + Seksuele Vorming. Raamwerk voor opvoeders, leerkrachten en voorlichters, CGSO Trefpunt, 1994
- + Sprecher & Barbee & Schwartz, "Was it good for you too?": Gender differences in first sexual intercourse experiences. The Journal of Sex Research, Vol 32, Nr1, 1995
- + van der Doef, S., Kleine mensen, grote gevoelens. Kinderen en hun seksualiteit, De Brink, Amsterdam, 1994.
- + Van Lunsen Rik, Seks moet je leren, Alles over lichamelijke en psychologische aspecten van seks, Ooievaarpockethouse, Amsterdam, 1995.
- + Van Zessen G., Wisselend contact. Seksuele levensverhalen van mensen met veel partners, DSWO Press, FSW,R U Leiden, 1995
- + Vandenbroeck M., En zal ik nog kunnen ademen? Vragen over seksualiteit en relaties bij de kinder- en jongerentelefoons. In: Jaarboek Seksualiteit Relaties Geboortenregeling '92, Trefpunt CGSO, 1992
- + Verhofstadt L., Adolescentiepsychologie, Garant, Leuven, 1991.
- + Verhofstadt-Denève, L., en Marc Schittekatte. Adolescenten, 15 jaar later: een onderzoek naar de relatie tussen seksuele normen en gedrag en de psycho-sociale ontwikkeling tijdens de volwassenheid, TS voor seksuologie, 1997, 21 jg Nr 4, dec 97.
- + Vennix P., Transgenderisme, TVS 1999, Jg 23, p 211-217

- + Vincke J., Homo-jongeren: een cultuur apart? In: Verslagboek conferentie seksuele vorming CGSO Trefpunt, 1999
- + Vincke J., Mak R., Bolton, R., Mannen met mannen. Welzijn, relaties en seksualiteit, CGSO Forum 4, Gent, 1991.
- + Wijnen, D., Tekorten in de seksuele vorming van kinderen. In Verslagboek Conferentie Seksuele Vorming, CGSO Trefpunt, 1999.
- + Willems Sara, Seksuele en relationele vorming voor jongeren. Een onderzoek naar de informatiebehoefte, de meest geprefereerde informatiebronnen- en kanalen en de aantrekkelijkheid van voorlichtingsbrochures, Universiteit Gent, 1999.

Waarden en normen

- + Carpentier, N., De 'Goed' in het goede minnaars discours. In Verslagboek Conferentie Seksuele Vorming, CGSO Trefpunt, 1999.
- + Dehaene, T., Vanuit relatie gezien. In Verslagboek Conferentie seksuele vorming, CGSO Trefpunt, 1999.
- + Hooghe, M., Seksualiteit als exacte wetenschap? In Verslagboek Conferentie Seksuele Vorming, CGSO Trefpunt, 1999.
- + Melis, B., Jongeren centraal. In Verslagboek Conferentie Seksuele Vorming, Trefpunt CGSO, 1999.
- + Primoratz, I., Ethics and sex, Routledge, London and New York, 1999.
- + Raes, K., Seksuele bevrijding en ethiek. Over normvervaging, permissiviteit en engagement, Jaarboek Seksualiteit, Relaties Geboortenregeling, CGSO-Trefpunt 1997.
- + Wolf Naomi, Verwarrende tijden. De ontluikende seksualiteit van meisjes in het tijdperk van de pil. Forum, Amsterdam, 1997
- +

Preventie aids en soa

- + Aggleton, P., *Sexuale behavior and HIV/Aids. A review of effectiveness of health education and health promotion*,
- + Avonts, D., *Vragen van Jongeren*. In: *Verslagboek Conferentie Seksuele Vorming*, CGSO Trefpunt, 1999
- + Baele & De Wit & Victoir o.l.v. Van den Bergh O., *Preventie van riskant sexueel gedrag bij jongeren van het secundair onderwijs: een analyse van enkele sleutelvariabelen. Verslag van een onderzoeksproject in opdracht van het FKFO, KUL, 1994*
- + Bakker, A.B., Buunk A.P., van den Eijnden R.J.J.M., Siero, F.W., *Onveilige heteroseksuele contacten. Theorie, onderzoek en voorlichting*, Eburon, Delft, 1994.
- + Brugman, E., Goedhart, H., Vogels, T., van Zessen, G.J., *Jeugd en seks '95. Resultaten van het nationale scholierenonderzoek*, SWP, Utrecht, 1995.
- + Buysse & Van Oost, *Effectevaluatie van het aidspreventieprogramma van de CGSO: Je zou er aids van krijgen*, 1994.
- + Buysse & Van Oost, *Mannen over vrouwen, vrouwen over mannen. Veilig vrijen in heteroseksuele relaties*, in: *Jaarboek 97 Seksualiteit Relaties Geboortenregeling*, CGSO Trefpunt, 1997.
- + Buysse, A., en Paulette Van Oost, *Mannen over vrouwen, vrouwen over mannen. Veilig vrijen in heteroseksuele relaties. Jaarboek Seksualiteit Relaties Geboortenregeling*, Trefpunt CGSO, 1997
- + Buysse, A., *Over de plaats van aidspreventie binnen de seksuele gezondheidszorg: een pleidooi voor een relationele kijk*, In *Jaarboek Seksualiteit, Relaties Geboortenregeling*, CGSO Trefpunt, 2000.
- + Buysse, A., *Vrouwen/ mannen en veilig/vrijen*. In *Verslagboek Conferentie seksuele vorming*, CGSO Trefpunt, 1999.
- + Deceulaer M., *Aidspreventie bij lager opgeleide jongeren. Een onderzoek naar risicogedrag en determinanten in het deeltijds onderwijs*. UG, 1994
- + Deliens L, Merckx H, Decock R., *Condoomgebruik, onderzoek naar gedragsdeterminanten bij Brusselse hogeschoolstudenten, Huisarts en research*, 1999.
- + *Epidemiologie van Soa in België. Soa&aids-info*, JG 6 Nr 7, 1997
- + Fullerton D, Holland J, Oakley A., *Towards Effective Intervention: Evaluating HIV Prevention and Sexual Health Education Interventions*. In: *Aids: safety, sexuality and risk*, ed. by Aggleton P, Davies P., Hart G, London, 1995
- + *Handboek Soa. Primaire en secundaire preventie van seksueel overdraagbare aandoeningen*, Stichting soa-bestrijding, Utrecht 1998.
- + Hutchinson M.K., Cooney T.M., *Patterns of Parent-Teen Sexual Risk Communication: Implications for Intervention*, *Family Relations*, Vol 47, No 2, 1998.
- + Hynie M., Lydon J.E., Côté S., Wiener S., *Relational Sexual Scripts and Women's Condom Use: The importance of Internalised Norms*. *The Journal of Sex Research*, Vol 35, No4, 1998.
- + *Integratie van HIV/AIDS en SOA-Preventie in Vlaanderen. Rapport van het Onderzoeksproject*, Centrum voor Huisartsengeneeskunde, UIA, 1996.
- + Knops, N., *Modellen van Aids-preventie op het micro- meso- en macrovlak van de samenleving*. UIA, 1996.
- + Mentens L., *Onderzoek naar de mogelijkheden tot gedragsbeïnvloeding via de school met het oog op het voorkomen van HIV-infectie bij jongeren*, *Onderzoek in het kader van...*, 1995
- + Peters L, Schaalma H; Kok G., *Schoolgaande jongeren, aids en condoomgebruik. Resultaten van een onderzoek naar opvattingen en gedragingen van middelbare scholieren met betrekking tot aids en condoomgebruik*, Vakgroep GVO, Maastricht, s.d.
- + Peters L., *HIV/AIDS prevention for youth. The effectiveness of school based interventions for prevention of HIV/STD and unwanted pregnancy*, *Aids and Youth*, 1998.
- + Ploem & Beyers, *The effects of two Aids Risk-reduction Interventions on Heterosexual College Women's Aids related knowledge, Attitudes and Condom Use*. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, Vol 9, No 1, 1997)

- + Rademakers J., Luyckx J.B., Van Zessen G., Zijlmans W., Straver C., Van der RIJT G., Aids preventie in heteroseksuele contacten, Amsterdam, Swets and Zeitlinger, 1992.
- + Taris & Semin, Weten en doen is twee: aids en seksueel gedrag van adolescenten. Gedrag en Gezondheid, vol 23 no 6, 1995
- + The relevance of gender specific Aids-prevention for youth, October 10-14, 1995, Utrecht, Nederland.
- + Van Bilsen P.M.A. & Visser A.P., Effecten van seksuele voorlichting aan jongeren. Een literatuurstudie, IHF, Brussel, 1993.
- + Van der Eijnden R.J.J.M., The impact of prevalence information regarding safe sex, Rijksuniversiteit Groningen, 1998.
- + Van Hove E., Carpentier N., Knops N., Jongeren, seks en aids herbekeken; Garant, Leuven/Apeldoorn, 1995.
- + Van Zessen GJ. & Sandfort T.(red), Seksualiteit in Nederland. Seksueel gedrag, risico en preventie van Aids, Zwets & Zeitlinger, Amsterdam/Lisse, 1991.
- + Vennix P., Curfs P, Ketting E., Condoomschroom: Jongens over Seksualiteit, anticonceptie en SOA-preventie, Eburon, Delft, 1993.
- + Vogels T., Van der Vliet R., Jeugd en seks. Gedrag en gezondheidsrisico's bij scholieren, SDU, 1990.
- + Witaker D.J., Miller K.S., May D.C., Levin M.L., Teenage Partners Communication About Sexual Risk and Condom Use: The Importance Of Parent Teenager Discussions, Family Planning Perspectives, Vol 31, No 3, 1999.
- + Wright, T.M., Beyond Risk Factors: Trends in European SaferSex Research. In: New International Directions in HIV Prevention for Gay and Bisexual Men, The Hawrth Press, 1998.
- + Wulfert & Wan, Safer Sex Intentions and Condom Use Viewed from a Health Belief, Reasoned Action, and Social Cognitive Perspective. The Journal of Sex Research, Vol 32, No 4, 1995.

Seksueel misbruik

- + Abma & Driscoll & Moore, Young women's degree of control over first intercourse. An exploratory analysis. *Family Planning Perspectives*, Vol 30, Nr 1, 1998.
- + Bruynooghe, R., Noelanders, S., Opdebeeck, S., *Geweld ondervinden, gebruiken en voorkomen*. Limburgs Universitair Centrum, Diepenbeek, 1998.
- + CGSO Fax sheet: Abortus in België
- + Cowan & Campbell, Rape causal attitudes among adolescents, *The Journal of Sex Research*, Vol 32, Nr 2, 1995)
- + Danis, Aubut, Poirier, Robert; *L'entraînement aux habiletés sociales. Uit: Les Traitements behavioro-cognitifs*,
- + Frenken, *De verkrachter bestaat niet. De stand van zaken in de literatuur*, MGV, 1995)
- + Martein R., *Preventie van seksueel misbruik: de dader*. In *Verslagboek conferentie seksuele Vorming*, CGSO Trefpunt, 1999.
- + Martein R., *Vrouwen als dader, de ontkenning van seksueel misbruik door vrouwen*. In *Jaarboek '98 Seksualiteit, relaties geboortenregeling*, CGSO, 1997
- + Mitchell K., Wellings K., *First sexual intercourse: anticipation and communication. Interviews with young people in England*, *Journal of Adolescence*, Vol 21, 1998.
- + *Rapport fysiek en seksueel geweld op vrouwen. Toestand in België 1991*, Rapport in opdracht van Mevrouw M. Smet, Staatssecretaris voor maatschappelijke emancipatie en leefmilieu (...)

Ongewenste zwangerschap

- + Forste R., Morgan J., *How relationships of U.S. Men Affect Contraceptive Use and Efforts to prevent Sexually Transmitted Diseases*, *Family Planning Perspectives*, 1998, Vol 30 No 2
- + Gleit, D.A., *Measuring Contraceptive use Patterns Among Teenage and Adult Women*, *Family Planning Perspectives*, Vol 31, No 2, 1999
- + *Nationale commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking: verslag ten behoeve van het parlement 1 januari 1996-31 december 1997*, Brussel, 1998.
- + Rademakers J., *Anticonceptie en interactie: over de preventie van ongewenste zwangerschap*. Tijdschrift voor Seksuologie, 1995
- + Rademakers J., *Determinanten van anticonceptiegebruik door tieners*, Tijdschrift voor Seksuologie, 1992.
- + *Tweede evaluatieverslag van de Nationale Evaluatiecommissie: verslag ten behoeve van het parlement: 1 januari 1994-31 december 1995*. Brussel: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende zwangerschapsafbreking, Augustus 1996.
- + Van Luijn&Straver, *Psychosociale hulp bij ongewenste zwangerschap*
- + Visser A.P., Geeraert A., Lehert P., *Seksualiteit en relatievorming. Anticonceptie in België*, Acco, Leuven, 1991.

Seksualiteit en relaties

- + Luyens, M., en P. Smits, Seksuele problemen bij het vrijen, Garant, Leuven 1996
- + Luyens, M., Liever Vrijen. Gids voor een betere seksuele relatie, Lannoo, Tielt, 1997.
- + Zeegers, W., De zonnige zijde van seks. De nawerking van positief beleefde seksualiteit. Leiden, DSWO-Press, 1994
- + Zeegers, W.,: Waar seks goed voor is. Jaarboek Seksualiteit, Relaties Geboortenregeling, CGSO Trefpunt 1997
- + Frans E., Het concept goede minnaars. Onderzoek naar de integratie van de preventieboodschappen in de seksuele vorming van jongeren, UG, 1999.
- + Purnine D.M., Carey MP, Dyadic Coorientation: Reexamination of a Method for studying Interpersonal Communication,
- + Straver, C.J., Preventiewerk: de bijdrage van de wetenschap. Uit De toekomst van de seksuologie. Maatschappelijke ontwikkeling, preventie, hulpverlening en multidisciplinair onderzoek. Nisso-studies Nr 18, 1997.
- + Van Parijs J., Blauwdruk voor een effectieve voorlichting. De resultaten van het bestaande effectenonderzoek geïnterpreteerd vanuit een gedragsveranderingsmodel, FCLG, 1993.
- + Vanwesenbeeck I;, Bekker M., van Lenning A., Vrouwen en mannen in heteroseksuele interactie; een onderzoek onder Nederlandse studenten. Tijdschrift voor Seksuologie, 1999, 23.